

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Sancti Gregorii Papæ Primi Cognomento Magni Opera

In Tres Tomos Distributa. Ex quamplurimis MSS. Codicibus emendata ;
Additæ Sunt Quædam Notæ in Dialogos & Epistolas ejusdem S. Gregorii

Gregor <I., Papst>

Lutetia Parisiorum, 1675

Caput IV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75090)

Psa. 37. b
*Ex editio-
ne ver.*
Basil.
eodem
Psal.

Ibid. d
S. Hilari.
in Psal.
118.

Apo. 5. e

Esa. 22. d

Esa. 35. d

Psal. 13. e

Ibid. d
Ex vers.
1. 2. 3.
16. 17. 18.

tur, quod fecerat, dicens: *Computruerunt cicatrices meae à facie insipientiae meae.* Et item: *Incurvatus sum, & humiliatus usquequaque.* Sed qui nummum argenteum sibi non sufficere ad oblationem timuit, panis tortam addere curavit. Nam confitetur, & dicit: *Rugiebam à gemitu cordis mei.* Rugitus enim fletum magni doloris insinuat in afflictione poenitentis. Hunc tortum panem argenteo nummo focians idem ipse loquitur, dicens: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.* Pro peccato etenim cogitare, est delectationi praeteritae dignam carnis afflictionem proponere. Offerendum ergo panem torquebat, qui & flagitia perpetrata pronuncians, qualiter ea delere possit, cogitabat. Et quia de austeritate conversationis poenitentibus subrepere aliquando solet cupido laudis, intentio verè conversi peccatoris insinuat per hoc, quod subditur:

Dicâtque: Dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem.

Pars namque sacerdotalis uniuscuiusque, est in aeterna vita retributio electi. Sacerdotes etenim Dei omnes electi ejus sunt, quia cui per oblationem ministerij sui incessanter serviunt, sacra semper offerre munera non desistunt. Unde etiam illi in regno tripuantes, dicunt: *Redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes.* Dicere ergo peccatori converso: [*Dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem*] est de austeritate vitae, & poenitentiae solam partem aeternae beatitudinis expectare: ut videlicet securitatem delectationis inveniat, quam & perenni perfruitione possideat, & post se tortiones poenitentiae numquam trahat. Quare & subditur:

Vt comedam buccellam panis.

Si enim panis in sacro eloquio pro delectatione accipitur, buccella panis est indeficiens delectamentum aeternae vitae. De quo nimirum oblectamento per Prophetam dicitur: *Gaudium & letitia inveniuntur in ea, gratiarum altio, & vox laudis.* Hinc item jam ad mensam non tortae panis, sed buccellae invitatos convivas intuens, ait: *Letitia sempiterna super capita eorum, gaudium & exultationem obrinebunt.* Hinc Psalmista voce correpti poenitentis pronuncians, dicit: *Notas mihi fecisti vias vitae, adimplebis me letitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem.* Vias etenim vitae sunt afflictiones poenitentiae, quibus nimirum à damnationis suae barathro peccator ad supernam patriam ducitur, dum pro commissis iniquitatibus sponte cruciatur. Unde & cum correptum se esse peccatorem insinuat, praesumit, dicens: *Tu es Domine, qui restituisi hereditatem meam mihi.* Et item confidens, ait: *Quoniam non develinques animam meam in inferno.* Vias namque vitae peccatori notae fiunt, quando afflictiones poenitentiae ei divinitus insinuantur, quando videlicet illuminata mente considerat, quam vitam amaritudinem singulis praeteritae culpae delectationibus apponat. Qui nimirum cum vultu omnipotentis Dei jucunda letitia adimpleri gloriantur: quia de manifesta divinae contemplationis satietate rescitur: & qui in lava vitae praesentis ad tempus poenitendo compungitur, in dextra aeternae vitae usque in finem delectationibus satiatur. Qui ergo tortam panis obtulit, ad buccellae comestionem perducitur: quia qui amore supernae vitae noxias delectationes cruciat, in discubitu aeterni gaudij sibi perpetuam refectionem parat. Sequitur:

CAPUT IV.

Per autem Samuel ministrabat Domino coram Heli.

Cap. iij. 1. Reg. Illud autem hoc in loco repetisse ostenditur, quod de electo puero superius memoratur, ubi dicit: *Puer*

A autem Samuel erat minister in conspectu Domini, sup. cap. ante faciem Heli. Hoc quidem est ministrare Domino coram Heli, quod esse ministrum Domini ante faciem Heli. Et quia ibi istud, Domino adjuvante, plenius exposuimus, in iteranda ejus expositione penitus non moramur. Verum quia divinus sermo est, qui hoc in isto loco, & in illo loquitur, sine utilitate rationis nequaquam hoc egisse monstratur. Pro fastidio itaque lectoris explanationem tacemus, repetitionis verò causam dicimus ad ejus utilitatem. Quidam namque praetorum sanctae Ecclesiae magisterio subditi rudes obediunt; sed cum paulò altius per conversationem proficiunt, in eadem obedientiae humilitate nequaquam persistunt. Quos bene

Agar Sarae ancilla spiritaliter designat, quae cum de Abraham viro ejus concepisse se vidit, dominam despexit. Agar quippe concipit, quando reproba mens subditi, aut per eruditionem scientiae se proficere, aut per vitae conversationem, credit. Quae profectò pragnans dominam suam despexisse dicitur: quia jam praesenti sibi praesenti sui voluntati per obedientiam subdi dedignatur. Sed quae dominam despicit, ancilla esse perhibetur: quia superbi subiecti, & infirmi sunt per elationem, & ad filiorum Dei numerum non pertingunt. Samuelis autem profectus exponitur: quia superius dictum est: [*Puer autem Samuel proficiebat, & placebat tam Deo, quam hominibus.*] Quae profectò tria qua sublimitate conversationis percurrerit, supra expositum est. Quia ergo etiam nunc coram magistro ministrare memoratur, quid est, nisi quia electis auditoribus formam praebet, ut quò altiori vita proficiunt, fervare bonum obedientiae numquam obliviscantur? Nam tunc verè proficiunt, si ad altitudinem meritorum, & fortitudine conantur operis, & virtute humilitatis. Quo in loco est aliud, quod notari debeat: quia tunc Samuel coram Heli Domino ministrare ostenditur, quando ipse de filiorum negligentia à Domino objurgatur. Nonnulli namque subiecti, dum fortitudinis suae modum considerant, praetorum suorum malunt esse severi iudices, quam auditores pij. Qui nimirum quia exaggerare & discutere eorum vitas consueverunt, si in eorum conversatione vel levioris delicti maculas intuentur, subdi eorum

praeprobo obediendo renunt. Sed verè fortes existerent, si majorum, quae infirma existimant, humiliter sustinerent. Nam ante Deum ille magnus per meritum noscitur, qui ei in bono praeprobo subicitur, qui ex parte aliqua venerabilis non videtur. Ecce enim Heli aperta Dei sententia de negligentiae suae perpetrata culpa reprehenditur, sed puer Domini Samuel coram eo ministrare Domino memoratur: ut profectò apud se colligat, qualis sit, qui in leviori culpa sibi praetatum despicit, si ei se Samuel obediendo subdidit, quem omnipotens Deus sui examinis tanta districtione reprobavit. Sed quia Heli non valde supra peccantes subditos honorasse reprehenditur, ipsa sacrorum ordinum dignitates pensanda sunt. Nam rector peccantem subditum, nisi correptum honorare debet: subiectus autem nec tunc praetatum despiciere, cum se justum, & illum agnovit peccatorem: quia aeternus iudex subditorum iudicium sanctae Ecclesiae rectoribus tribuit, sed eosdem rectores discutiendis suo examini reservavit. Hoc tamen ipsum rectoribus valde timendum est, quòd Dei servantur examini: quia tantò subtiliores rationes vitae, & doctrinae suae parare debent, quanto sapientior est iudex, quem sustinent. Nec tantum ejus futurum iudicium in futura vita, quàm in longinquo positum, timeant: ne qui ubique praesens est, incautum feriat de vicino. Negligentes namque pastores ad evadendam futurae vindictae poenam, longa vitae praesentis spatia ad poenam

Gen. 16.

cogitant: sed iudex, qui ubique est, de vicino presentiam irrogat: quia prius eis lumen contemplationis subtrahit, deinde ad tormenta per mortem rapit. Unde & de eodem Heli, qui paulo inferius, fracta cervice, moritur, subjunctum est:

In diebus illis non erat visio manifesta.

Nam dum rector agenda, quae novit, despicit, agitur cum eo districto iudicio, ut agenda non videat: quia implere noluit, quod videbat. Manifesta namque visio negligentis pastoris non est, sed amantis. Unde & per seipsum Veritas dicit: *Qui diligit me, diligitur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Claritas namque manifestae visionis, est revelatio amatae veritatis. Quae profecto veritas si merito dilectionis ostenditur, iis, qui torpent a bono opere, dignissime occultatur: quia signum amoris non est in affectione animi, sed in studio bonae operationis. Unde & in Evangelio Dominus praemisit, dicens: *Qui habet mandata mea, & facit ea, hic est, qui me diligit.* Quia ergo de negligentia operis caligo incurritur interna visionis, apte nimis dum de contemptu mandatorum sacerdos arguitur, visio occultata memoratur. Sequitur:

Et sermo Domini erat pretiosus.

Quantum ad sacrae historiae veritatem pertinet, pretiosum pro raro posuit. Pretiosus itaque sermo erat: quia dum rarus esset, qui summa contemplando cerneret, frequens esse non poterat, qui bona loquendo praedicaret. Quod nunc quoque in sancta Ecclesia fieri videmus: quia dum plerique de reverentia culminis, gloriam affectant honoris, dum sacri ordinis ministeria negligunt, summa, quae videre nequeunt, subjectis plebibus praedicare non possunt, atque in eorum familia pretiosus sermo esse cognoscitur: quia raro bonae praedicationis hortamenta audiunt, quorum praesertim ex desiderio non quarunt superna, quae dicant, sed terrena, quae agant. Quos profecto sacra Scriptura notat, quae dicit: *Canes muti non valentes lavare.* Non dixit, non volentes: sed non valentes: quia certe dum mundi gloriam ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente & virtute diligunt, vellent populo sublimia dicere, ut etiam de sublimitate verbi possent gloriam habere. Canes ergo muti volentes lavare, non possunt: quia dum pravo corde terrena meditantur, occulta veritatis, quae proferant, revelatione nulla comprehendunt. Sed quia quod pretiosum est, magna cum diligentia custodiri solet, potest hoc, quod dicitur: *[Non erat visio manifesta,] ad carnalium praetorum negligentiam referri.* Quod verò additur: *[Et sermo Domini erat pretiosus,] ad bonorum ardens studium subditorum, cum fideles subjecti essi non habent, qui eis frequenter de thesauro sacri eloquii superna praedicet, hoc tantum, quod aliquando scire poterant, mira devotione complectuntur, & velut rem ineffabiliter pretiosam custodiunt, dum per bona opera in caelo collocant, ubi fures, qui id auferre valeant, nequaquam appropinquant.* Unde & in Evangelio de emprore bonae margaritae dicitur: *Inventa una pretiosa margarita, dedit omnia sua & comparavit eam.* Cum itaque in occultatae visionis tempore pretiosus sermo esse describitur electorum, subditorum laudes nunciantur: quia tanto sublimiori gloria praedicandi sunt, quanto id bonum, quod de eminentiori loco perit, perfectione magnae charitatis in inferioribus remansit. Quorum profecto bona conversatione plerumque agitur, ut ea, quae occultata fuerat visio, manifestetur, ut qui devotè custodiunt minima, scire debeant, quae faciant, & majora. Vnde & subditur:

A Factum est igitur in die quadam, Heli jacebat in loco suo, et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur. Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. Et vocavit Dominus Samuel.

Samuel quippe puer a Domino vocatur, quoties humilibus subjectis divini consilii arcana revelantur, & humilitatis suae merito lumen contemplationis acquirunt, quod superbiae suae retributione elati praedicatores perdunt. Sed notandum, quia id quadam die factum ostenditur, quae videlicet Heli & in loco suo jacere, & videre non posse perhibetur. In die namque vocatur, qui pro sua, & aliorum salute, ad supernae sapientiae scienda secreta sustollitur. Quod contra, & Salomon sapientiam in nocte percepit, ut caligo temporis indicaret, quia eandem sapientiam non perseveraturus acciperet. Quod intelligi & aliter potest: quia videlicet Heli caligo memoratur. Positione itaque diei, ejus ostenditur magnitudo caecitatis: quia profecto magnas tenebras habuit, qui in die non vidit. Nunc quoque si ad Ecclesiae statum respicimus, generalis gratia luminis est. Venit namque, qui verae claritatis radios spargens, diceret: *Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris.* Et quia interni splendoris ejus gloria ineffabilis est, non dicitur de die isto, vel illo, sed die quadam: cujus profecto diei claritas non est, claritatis verò magnitudo incognita. Magnas ergo tenebras pastor sustinet, si is, qui Ecclesiae oculus esse per officium noscitur, in gratia tantae lucis visionem non habet. Quare & ejusdem oculi tenebras per semetipsam veritas magnas ostendit, dicens: *Ipse tenebrae quanta erunt?* Sed jam, unde sibi tanta caligo oriatur, insinuat, quia dicit: *[Jacebat in loco suo.]* Locus namque praedicatoris standi, non jacendi officium habet. Unde & de seipso Dominus formam ejusdem praedicatoribus praebet, dicens: *Ego autem in medio vestri sum, sicut qui ministrat.* Stare enim in medio fratrum, est per laboriosam conversationem se in exemplum minoribus praebere. Stare itaque ad laborem operis pertinet, & ad pugnae necessitatem. Unde & agonotheta spiritualis certaminis praecipit, dicens: *Stare ergo succincti lumbos in veritate.* Et quia jacere quiescentis est, in loco praesertim & laboris, quietis teporem sequi reprehenditur, qui in loco jacere memoratur. Stare etiam justus est. Unde & Paulus dicit: *Eide enim stas.* Jacere ergo etiam ad remissioris vitae negligentiam pertinet. Tunc itaque Heli jacet in loco suo, cum per lapsum pravitatis reprobis praedicator requiescit in sede justus. Jacentis ergo in loco suo oculi caligant: quia summa videre nequeunt, qui in arce pastoralis culminis non exequantur virtutis opera, sed remissioris vitae blanditiis immerguntur. Qui profecto lucerna Dei jam non veritate laudis, sed per imperium appellatur derisionis. Nam qui lucernae Dei appellatione fungitur, & videre non posse perhibetur, deridetur potius tanto nomine, quo censetur. Nam in vera justus laude dicitur: *Ipse erat lucerna ardens & lucens.* Nam veri luminis jubar, quod amando hauserat, loquendo fundebat. Praedicator etiam carnalis, dicitur lucerna per officium, caeca per intentionem: quia dignitate fungitur praebendi luminis, sed mentem figit in tenebris vanitatis. Cujus profecto consummata perversitas designatur: quia non dicitur, non videbat, sed videre non poterat. Quare & male arboris mentionem faciens Dominus, ait: *Non potest arbor mala fructus bonos facere.* Lucerna itaque Dei videri non potest, cum is, qui pastoralis dignitate praeminet, tanta spissitate saecularis amoris premitur, ut ad in-

ternæ claritatis intuitum nulla gratiæ inspiratione subleuetur: cum jam videlicet iusta Dei indignatione projectus, in caliginis suæ cecitate relinquitur, ut ulterius per infusionem superni luminis numquam visitetur. Bene autem dicitur: [Antequam extinguatur.] Non videre enim, pœna peccatoris est in hoc tamen adhuc sæculo viventis: videre autem non posse, est mortui impij in alio jam sæculo æternâ pœnâ damnati. Unde & conditoris iudicio in exterioribus tenebris claudi præcipitur, ut videlicet ad lucis intuitum numquam reducat. Cum ergo antequam extinguatur, videre non posse dicitur in isto adhuc sæculo vivens prædicator reprobus, damnato jam in perpetuum impio, in cecitate similitur. Extinguitur autem lucerna, cum pastor moritur. Vel certè lucerna extinguitur: quia cum reprobus prædicator per mortem carnis interit, quidquid in eo lucere videbatur, de gloria culminis amittit: & velut sola lucernæ testa sine lumine remanet, cum ad æternum iudicium fervari persona cogitur, quæ omni penitus sæculi fulgore spoliatur. Antequam igitur extinguatur lucerna Dei, videre non potest: quia & meritum futuræ damnationis per æternitatem suæ cecitatis possidet, & tamen adhuc coram hominibus per splendorem acceptæ dignitatis fulget.

Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei?

Bene autem reprobus prælatus non dormire, sed jacere dicitur, puer autem subditus & electus non jacere, sed dormire: quia dormire aliquando in bonam partem accipitur, jacere autem fere semper in malam. Unde & Sponsa in Cantico canticorum dicit: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* In somno itaque pueri perfecti uniuersusque electi subditi à pravo opere requies designatur. In templo quippe, & ubi est arca, dormit, qui in cælesti desiderio, atque in sacræ Scripturæ meditatione occupatus, ad ea, quæ ad perveritatem pertinent, non intendit. Quidam namque in templo dormiunt, sed in loco, ubi est arca Dei, non dormiunt: quia nonnulli simplices in cælesti contemplatione per amorem requiescunt, sed sacri eloquij occulta meditari nesciunt. Samuel, autem, qui non solum in templo, sed coram arca Dei dormire dicitur, eruditos pariter, & electos subditos designat: quia dum amoris sui flammæ de sacro eloquio frequenter usque hauriunt, ad supernæ patriæ desiderium altius assumuntur, & velut intima templi ad somnum eligunt, dum eò longius separantur à publico terreni operis, quò secretius per meditationem reconducuntur in sacrario internæ visionis.

Et vocavit Dominus Samuelem.

Vocare etenim Dei, per vim majoris gratiæ excitare est. Dormientem namque Dominus vocat: quia à terrena intentione quiescentes, ad augmentum supernæ cognitionis excitat. Nam dum ad ea, quæ foris sunt, per sollicitudinem vigilamus, interna & spiritualia non sentimus. Repulsio itaque terrenæ curæ, præparatio est nostra ad perceptionem supernæ gratiæ: quia in electis fit uberius infusio divini muneris, quò mens fuerit purior per custodiam internæ meditationis. Sequitur: [Et vocavit, inquit, Dominus Samuelem.]

Qui respondens, ait: Ecce ego, & cucurrit ad Heli, & dixit: Vocasti enim me, qui dixit: Non vocavi te, fili mi, revertere et dormi. Et abiit et dormivit. Et adjecit Dominus vocare rursus Samuelem. Consurgensque abiit ad Heli, et dixit: Ecce

ego, quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te, fili, revertere et dormi. Porro Samuel non sciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat sermo Domini. Et adjecit Dominus, et vocavit Samuel em tertio. Qui consurgens abiit ad Heli, et dixit. Ecce ego, quia vocasti me. Intellexit igitur Heli, quia Dominus vocaret puerum, et ait ad Samuelem: Vade et dormi, et si deinceps vocaverit te, dices: Loquere Domine: quia audivi servus tuus.

Quid est ergo, quoddam omnipotens Deus vocationem suam tanta arte insinuat, ut vocati mens teneatur, ne se vocantem cognoscat? Deum audiens, magistrum hunc esse hominem putet? Vocationem emittat, & causam taceat? Ire ad magistrum sinat, toties ad somni quietem redire, & tamen dormientem quiescere non permittat? Numquid enim qui ad secreta sua cognoscenda vocavit, quem voluit, voce tantum Heli simili, & non potuit voce, quâ voluit? Et qui quando voluit, vocavit, causam vocationis statim indicare non potuit: & qui excitare voluit, ut audiret, nisi per magistrum eum docere non potuit, quem admodum audire debuisset? Sed hac in re magna omnipotens Deus dispensatione utitur, ut profectò electorum corda duplici eruditione doceantur: quatenus & in superficie historiæ quod sequantur obedientiæ bonum quique subiecti videant, & prælati intueantur occulta mysteria, quæ ad lucem intelligentiæ discutendo perducant. Sed quod primo loco dicendum arbitror, puer, qui loquentem Dominum esse magistrum putavit, vocem corpoream audivit. Non itaque per semetipsum Deus, sed per Evangelicum spiritum puero locutus est: quia qui non stringitur formâ corporeâ, instrumento corporis non angustatur ad sonum vocis. Quod nimirum & puerili audientiæ convenit. Nam etiam magna sunt merita inchoantis subditi: quia tamen adhuc non in perfectione esse, sed in profectu conversationis agnoscitur, ad eam locutionem, quâ omnipotens Deus per semetipsum loquitur, non pertingit. Per se quidem omnipotens Deus, summus videlicet & incircumscriptus spiritus magnis viris, & spiritualibus spiritualiter loquitur, cum spirituali locutione eorum mentibus indicat, & agenda, quæ agant, & loquenda, quæ fiant. Exteriorem itaque vocem per Evangelicum spiritum movit, sed gratiæ suæ præsentia creator spiritus, quæ voluit, indicavit. Vocans itaque voce, dum Heli putatus est, cognitione latuit, ut ad magistrum puer curreret, & dum se non fuisse vocatum audiret, deceptus ostenderet in quanto culmine virtutis stare. Puer ergo humiliter homini subiectus, atque obedientiæ ardua arce sublimatus, dum vocatus accessit, iustus rediit, quid aliud nobis exemplo præbet, nisi altissimam formam obedientiæ? Vera namque obedientia nec præpositorum intentionem discit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudicium majori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare quisquis profectò didicerit obedire: quia hoc tantum bonum putat, si præceptis obediatur. Sed in tanta profectæ conversationis eius gloria, vita nostra confunditur. Ecce etenim ad supernam patriam subducibus Christiani exercitus proficisci decrevimus, sed opera diversa, etiam si diversis temporibus jubemur, agere murmuramus. Quis enim sese à murmuratione compesceret, quis ab ira temperaret, si vocatum se bis, & ter audiret, & tamen ex vocantis responso perciperet, quia vocatus minime fuisset? Quam profectò desideria nostræ caliginem patimur: quia tantæ virtutis bonum, quâ præmij sui claritate respondeat, non videmus. Unicum etenim bonum est ad recuperationem vitæ, si inobe-

dientia culpa malum sufficiens fuit ad perpetranda mortem. Si ergo in malo inobedientia mors prevaluit, toties vita reddimur, quoties obedimus. Puer itaque Samuel nec vocatus, nec repulsus offenditur: quia vocantis aut repellentis animum videre noluit, qui in hoc solo gaudere noverat, quod obedivit. Et quia surgere ad laborem, redire autem ad dormiendum pertinet ad quietem, quid insinuat, nisi quia utrumque nobis vitam preparat, si obedientis animus in eo, quod agit, non nisi obedientia bonum pensat? Præceptum namque in hoc solo pensari debet, quod majoris præceptum est, & qui obedientia bonum exequitur, non inunctum opus debet considerare, sed fructum: quia ad promerenda æterna vite gaudia non exquiruntur qualitas operis, sed mortificatio propria, & executio aliena voluntatis. Unde & Paulus ait: *Circumcisio nihil prodest, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei.* Jam ergo apud omnipotentem Deum nec ea, quæ ad laborem, neque ea, quæ ad quietem pertinent, parva sunt, si æternam vitam parare obedientibus possunt. Quisquis ergo alieno imperio subiectus est, hoc solum consideret: quia quod sibi secundum Deum injungitur, valde magnum & excelsum in lucro est menti, quod vitam præparet in mercede retributionis. Quò contrà inobedientes aspiciant: quia primis humani generis parens à paradisi gaudiis nec furto, nec rapina, nec adulterio, nec homicidio, sed pomi vetiti inobedientia corruit. Unde & aptè colligitur: quia si parva, quæ videntur, majorum imperia contempta ab internis gaudiis separant, etiam minima, quæ perficiuntur, vitam parant. Operator itaque strenuus vite socialis, & communiter secum Deo ferventium pius amulator, si æterni meriti amplio rem retributionem per obedientia bonum adipisci desiderat, in hoc solo se cognoscat excellere, si præ ceteris arbitrio majoris propriam subdidit voluntatem. Nam nec magna lucra jejuniij, nec aspera vite studia devotis Christi militibus in majorum præcepto valde pensanda sunt. Majoris etenim est meriti charitatis inuncta refectio, jejuniij propria deliberatione suscepto. Qui enim iustus carnem reficit, invitus jejuniij præmium devotione promeruit: & amplio rem mercedem obedientia manducando conquistavit. Vocavit ergo Deus puerum, sed voce magistro simili: ut profectò modum suæ locutionis indicaret. Causam vocacionis tacuit, ut electus puer, qua humilitate obedientia esset, sublimis ostenderet. Ire ad præceptorem pertulit, ut devotionis suæ munus offerret. Redire ad somni quietem sinitur, ut profectò nec ea, quæ sunt minima, contemnamus. Iteratò excitat, ut eum, quem in forma electorum ponere volebat, ostenderet: quia nec imperiorum instantia fatigaret. Per eum, qui reprobandus erat, audire, quemadmodum debuisset, didicit: ut profectò sciamus, quia majorum imperia tunc etiam veneranda sunt, cum ipsi laudabilem non habent vitam: quia eorum doctrina, quæ prava operatione potest superbis vilescere, humiles auditores facit ad divinæ familiaritatis celsitudinem pervenire. Sed quia sequitur: [Porro Samuel nec dum sciebat Dominum,] & superius ministrare Domino perhibetur, valde contrarium videtur esse, quod dicitur: quia nescire non poterat, cui ministrabat. Quis enim ei serviat, quem ignorat? Sed profectò per id, quod subjunctum est, liquet id, quod sonat contrarium, quia intelligi convenientia rationis debeat. [Neque revelatus ei fuerat sermo Domini.] Per quod nimirum datur intelligi: quia quem amore & ministerio noverat, sermonis ejus revelatione nesciebat. Nondum enim sic vocantem audierat, quem se cognovisset & devotione ministerij, & virtute testabatur amoris. Sed in conversacione fidelium convenienter accipitur: nam plerique sub aliena institutione bene proficiunt, qui novita-

tis suæ tempore omnipotenti Deo ministeria persolvunt; & tamen puritate contemplationis ad interna pulchritudinis ejus speciem non pertingunt. Qui cum subjectionis suæ merito etiam donum divinæ contemplationis accipiunt: & experientia interna visionis intelligunt, quia sic nondum sciebant, cui ministrabant. Quod bene Jacob ad accipiendam conjugem proficiscens, designat, qui post laborem itineris, per soporem quietis Dominum vidit, sed à somno evigilans, ait: *Vere Dominus est in loco isto, & ego nesciebam.* Neque enim illic esse Dominum, antequam dormiret, dubitare poterat, qui esse hunc ubique sentiebat, sed quia tunc eum perfectius didicit, ignorasse se illum perhibuit, cum familiarius non agnovit. Via namque, qua ad conjugem pergitur, intentio devota obedientia est, qua fecunditas interna charitatis consequi desideratur. Jacob itaque dormit in via, cum fidelis subiectus maligni spiritus supplantator, per laborem obedientia ad quietem suscipitur interna visionis. Qui profectò tunc Dominum se agnovisse fatebitur: quia dum eam, ad quam noviter est assumptus, interna lucis miratur speciem, quantum antè nescierit, experientia revelata pulchritudinis agnoscit. Fide etenim, velut fama, Deum cognoscimus: amore autem contemplationis is, qui fama innouit, nobis velut ex ostensione presentia revelatur. Bene autem per obedientiam proficiscens subditus, dum ad contemplationis altitudinem ducitur, dudum ignorasse Dominum perhibetur: quia is quasi ex presentia veritate invenitur, qui famam velut incognitus, & non presentia, velut cognitus, antè videbatur. Sed quia separatim dicitur: [Nondum sciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat sermo Domini,] potest subtilius intelligi. Nam in una eademque interna Dei contemplatione, & mira charitas contemplanti infunditur de fructu tantæ gloriæ, & stupor magnus in secreti verbi revelatione. Quidam ergo Dominum sciunt, & sermonis ejus revelationem percipiunt: quia & mira dulcedine replentur, ex ea, quam ex consuetudine hauriunt, infusione tantæ charitatis, & magnâ erudiuntur sapientia revelatione verbi. A nonnullis verò scitur Dominus, quibus sermo Domini nequaquam revelatur: quia simplices quique, sed magna conversatione perfecti viri, de contemplationis divinæ gloria ineffabilem quidem amoris dulcedinem contemplando percipiunt, sed tamen ad revelati verbi ejus altitudinem non pertingunt: quia ad amantium ordinem assumpti sunt, non ad consuetudinem prædicationis. Revelatur quidem ei verbum, ut ametur: & ne prædicetur, absconditur. Bene autem de eo, qui ad ministerium prædicationis elevatur, dicitur: *Nondum sciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat sermo Domini:* ut dum ea, quæ nondum habet rudis, insinuat, quibus bonis dicitur prædicator debeat, patenter ostendat. Nam qui illam intimi amoris virtutem nondum percepit, profectò omnipotentem Dominum, quem fide velut fama novit, presentia illius magnæ charitatis nescit. Et si ardentè diligit, & arcana mysteriorum discatere per spiritum nondum novit, jam quidem Dominum cognoscit, sed ad sermonis ejus revelationem non pervenit. De obediente autem puero statim subditur:

Abit ergo Samuel, & dormivit.

Jam quippe ad divinæ locutionis notitiam puer instructus mittitur, cum electus subditus majoris consilio ad spiritualia cognoscenda præparatur. Et dormire quidem ei est in desiderio æternæ vite quiescere, cum videlicet animæ jam sola superna stenti cuncta presentia in dedignatione sunt: ut quò studiosius ab intentione sua corporeum omne repellitur, amore invisibilem abundantius repleatur. Et notandum, quia jam quater ad somni quietem redire præcipitur:

1. Cor. 7.

Gen. 3.

Gen. 28.

quia dum negligenter utimur isto saeculo circa vifibilia, opere, locutione, & cogitatione vigilamus. Ter ergo dormire praecipimur, ut ad cognitionem supernorum per quietem operis, oris silentium, & cogitationum superfluarum abjectionem preparemur. Quarto autem loco ad somnum mittimur, cum majorum nostrorum licentia, ab utili etiam ministerio cessare praecipimur: ut dum nullam praepedimur curam sollicitudinis, totam se mens colligat ad intuitum supernae visionis. Et notandum, quia quiescentem puerum, nesciente Heli, Dominus excitat, sed tamen excitat, nisi eodem Heli praecipiente, vocationis suae causam nequaquam manifestat: quia electos subditos occulta inspiratione ad supernae patriae desiderium erigit; sed per quietem vocare eos ad eam, quam diligunt, patriam sine majorum licentia non permittit. Quia ergo quoties vocatur puer, toties ire ad magistrum limitur, quid est aliud, nisi quia ipsa divinitus inspirata subjectorum desideria majorum iudicio submittuntur? Opus namque subjecti divinitus inspiratum, tunc Deo gratum esse cognoscitur, si majoris imperio aut permissione peragatur. Quater ergo vocatur puer a Domino, quater somni quiete praecipitur a magistro: quia ad temperamentum operis, silentium oris, abjectionem internae sollicitudinis, cessationem ministerij, pro amore secretioris vitae per divinam inspirationem succendimur, & tamen amoris nostri desideria adimplere sine majorum nostrorum permissione prohibemur. Vocat itaque Dominus, & vocationis causam tacet, ut permittente magistro semetipsum vocato subjecto infinuet. Nam qui non iusto audire, postquam vocavit, siluit, ubi doctor homo praecipit, vocans Deus vocationis causam indicavit. Sequitur enim:

Abit ergo Samuel, & dormivit in loco suo. Et venit Dominus, & stetit: & vocavit, sicut vocaverat secundo, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine: quia audit servus tuus. Et ait Dominus ad eum.

Quibus profecto verbis, quia de incorporea, & invisibili divina substantia illud dicitur, quod ad corpus pertinere cognoscitur, necesse est, ut rationabiliter intelligatur. Nam quod veniat, qui ubique est? Quo pacto stare, & loqui dicitur, qui corporea substantia non formatur? Sed in illa omnia dictante substantia, ponuntur verba inopiae nostrae, per quae surgere valeamus ad cognoscenda mysteria operationis suae. Nam venire Domino, est praesentia gratiae suae corda electorum tangere: stare ejus, est manenti ejusdem gratiae suae dono, eas, quas tangit mentes, inconcessae gratiae suae dono retinere. Vocare autem ejus, est electam mentem ad augmentum majoris gratiae excitare. Venit namque Dominus, & non stat, cum corda negligentium tanguntur per gratiam, & tamen in affectu, & amore tangentis gratiae nequaquam perseverant. Velut enim praesens, est veniens, & non stans, recedens, cum ex praesenti tactu divinae gratiae, repente bona facere proponunt, & statim derelicti, ejusdem boni propositi intentionem deserunt. Quod si ad vim contemplationis refertur, venit, & stat Dominus, cum electorum corda & repente per gratiam tangit, & tacta repente non deserit, ut veniendo visitet, stando confirmet, & qui ad gaudium sibi dilectae mentis ostenditur, non recedat ipse prius, quam illa videndo fiat. Sed quia stare dicitur, discessurus quandoque designatur: quia etsi aliquando electas animas in sua revelatione per aliquantulum moram fatiat, praesentiae suae dulcedinem subtrahit, ut subtractam ardentius concupiscant. Venit ergo Dominus visitans, stat suaviter se demonstrans, vocat ad amorem ostentis suae gloriae per ardentissimum desiderium excitans. Unde & toties excitatus puer repetito nomi-

ne vocatur: quia vocatio ex nomine designat affectum magnae charitatis & familiaritatis. Unde & Moyse loquitur, dicens: *Novi te ex nomine.* Vocati igitur nomen iteratur, cum in magnam jam familiaritatem internae majestatis mens videntis excipitur, & ferentibus desiderijs ad amorem se vocantis elevatur, ut praeter, id quod audit, nil libeat, atque in laetitia auditus sui immorari perpetuo concupiscat. Unde & hic aperte subjungitur: [*Ait ergo Samuel: Loquere Domine, quia audit servus tuus.*] Qui ergo, loquere, posuit, ex necessitate conclusit. Quasi enim verbis apertioribus dicat: Ego respondi, Loquere, qui aliter respondere non potui. Nam quid aliud desiderare potest mens in illo gaudio loquentis majestatis assumpta? Dicere enim menti Deo, Loquere, illam ineffabiliter dulcem locutionem semper audire, desiderare est. Dicit ergo: Loquere, qui vellet ut nunquam taceret. Unde & subditur: [*Quia audit servus tuus.*] Quasi dicat: quia hoc quod experientia interni affectus excipio, aeterna frui perceptione concupisco. Petit ergo ut loquatur, qui hunc nunquam in internis suis affectibus silere desiderat, ne qui tam sublimi exultatione Domino loquente sustollitur, ad proferendas damnatae humanitatis angustias, eo tacente deponatur. Nam si a corruptionis nostrae tenebris, ipso loquente, assumimur, cum nobis per subtractionem gratiae tacet, eisdem tenebris subjugamur. Merito igitur tanto subvectus culmine, Domino dicit: [*Loquere.*] Quia eo interni auditus gaudio sibi complacet, quo in exterioribus suis nihil placet: & manere cum colloquente secum tanto ardentius cuperet, quanto ad infirma sua libentius nunquam deponi voluisset. Etiam, auctore Deo, cum Domino dicimus, loquere, ipso donante dicimus, sed tamen quo affectu id ei perfectiores electi dicant, dicere non valemus: quia quod desiderij est ineffabilis, non exprimitur locutione rationis. Quem profecto affectum bene Petrus insinuat, qui cum transformato Domino in monte assisteret, resurgentemque faciem ejus, sicut sol, cerneret, & ad instar nivis albae vestimenta ejus conspexisset, ait: *Bonum est nos hic esse. si vis, facia-* Mat. 10.
mus hic irra tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Heliae unum. Luc. 9. 4 Qui enim dicit: *Bonum est nos hic esse,* si posset, ab illa visione tantae gloriae nunquam deponi voluisset. Dum enim dicit Petrus: *Domine, bonum est nos hic esse:* & Samuel dicit: [*Loquere Domine, quia audit servus tuus.*] Voces quidem diversae sunt, affectiones aequales. Hoc enim significat Petrus in monte, transfigurato Domino, quod Samuel a veniente, astante, & stante Domino secundo vocatur. Sed etsi quasi nesciens Petrus quid diceret ab Evangelista reprehenditur, huic tamen sensui contrarium non videtur. Evangelista quippe non affectum Petri, sed rationem reprehendit: quia cum Domino assumptus in gloria seorsum, sic esse semper cupiebat, & pro redemptione communi eum ad ignominiam crucis descendere volebat. Nesciebat ergo quid diceret, sed ardentem, quod videbat, amabat: quia profecto tantum bonum videbat, quod sic non amari nullatenus poterat. Unde etsi iuste Petrus reprehenditur, ei tamen rationabiliter indulgetur: quia amore tantae majestatis per fruitionem vincebatur. Verumtamen cum de dicendi ignorantia Petrus arguitur, ejusdem ignorantiae causa memoratur. Nam subdens Evangelista, ait: *Erant enim timore exterriti.* Illa enim interna majestatis ineffabilis pulchritudo electam mentem, cui se delectabiliter ostendit, aliquando mirabili pavore concutit, ne de visionis magnitudine ad elationem profluit, si eam, quam blanda contemplatio ad tam summa evehit, provector suus spiritus timoris moderamine non refrinat. In una quidem, & eadem revelatae gloriae visione, & bonitas Redemptoris apicitur ineffabiliter blandiens, & aequitas illius ineffabiliter terrens: ut quod

videntis

videntis animus de respectu Dei bonitate dulcius A
pascitur, consideratione æquiritatis terribus caveat,
ne inaniter fatietur. Unde & Samuel, cum ad di-
vinæ locutionis familiaritatem sustollitur, ei non læ-
ta de electorum profectu, sed de magnorum defectu
terribilia nunciatur. Nam subditur:

*Et ait Dominus ad Samuelem. Ecce ego facio
verbum in Israel, quod quicumque audierit,
tinnient ambæ aures ejus.*

Inter dona quippe sublimia electa mens est cautiùs
ab elatione compescitur, quod per omnipotentis Dei
justitiam etiam illos repulso aspicit, qui donis sub-
limioribus sulti esse videbantur. Quare & de ver-
bo, quod facturum se esse Dominus minatur, tinnire
aures audientium prædicuntur. Aures quippe cor-
poris tinnunt, quando intolerabili sonitu impetun-
tur. Nam cum ultra auditis capacitatem ei clamor
infunditur, hunc, quem officij angustia sonitum re-
jicit, in tinnitum convertit: quia dum per aurium
antra vox sibilat, quæ insula simul, ad interiora
non intrat. Ad aures verò mentium intolerabilis
clamor est alicujus magni repulso prædicatoris. Cla-
moris ergo effusi magnitudo non capitur: quia dum
sublimia dona prædicatori reprobò concessa reco-
luntur, quo divinæ equitatis examine projicitur,
ignoratur. In tinnitum ergo aurium effusa vocis ma-
gnitudo convertitur: quia etsi quo Dei judicio fiant,
mentis intentione non capitur, dum diu per confide-
rationem pensatur, corda considerantia timore con-
sternantur. Velut enim de clauso magnæ vocis soni-
tu aures tinnunt, quando de diu considerata ma-
gnorum virorum reprobatione, iustorum corda per-
timefcunt. Sed ambæ aures tinnire referuntur, dex-
tera videlicet, & sinistra. Et quia per dexteram æter-
na vita, per sinistram verò præsens designatur, &
per aurem ea, quæ dicuntur, audimus: quid per
sinistram aurem, nisi intentionem piæ operationis:
& quid per aurem dexteram, nisi intentionem su-
pernæ visionis accepimus? Ambæ itaque audientis
aures tinnunt: quia cum summorum virorum ruina
ostenditur, electorum intentio utraque turbatur:
quia & paventi corde ad contemplanda æterna se
erigunt, & sine ingenti formidine temporalia non
disponunt. Hunc namque aurium tinnitum passus
fuerat, qui Domino loquebatur, dicens: *Iustitia tua
sicut montes Dei, iudicia tua abyssus multa.* Montes
quippe Dei, summi & electi viri intelliguntur. Qui-
bus profectò montibus Dei iustitia æquatur, cum
ardua ejus mandata opere perficiunt, sed tamen di-
vina iudicia abyssus multa sunt: quia etsi in sancto-
rum virorum oculis recta sunt ea, quæ agunt, ante
omnipotentis Dei oculos qualia sunt, scire non pos-
sunt. Unde & bona, quæ prævalent, incessanter
agunt, & super se tonantem illam judiciorum aby-
ssum pertimescunt: quia de facto Domini verbo,
quod audiunt, tinnitu magni terroris eorum corda
quatiuntur. Aptè autem non nisi audientium aures
tinnire prædicuntur. Nam & in Evangelio hoc ad-
monet, dicens: *Qui habet aures audiendi, audiat.*
Qui enim tota intentione ad ea, quæ foris sunt, vi-
gilant, hunc timoris tinnitum nesciunt: quia super
se divinorum judiciorum altitudinem nequaquam
pensant. Sed ecce, qui subtilia Dei iudicia super se
pensare noluit, de eo judiciorum sententiæ quàm
acuta replicantur. Nam subdens dicit:

*Prædixi enim quod judicaturus essem domum
ejus usque in æternum propter iniquitatem,
eo quod moverat filios suos indigne agere,
& non corripuit eos. Idcirco juravi domui
Heli, quod non expietur iniquitas domus
ejus victimis, & muneribus in æternum.*

Quia enim plerumque iustæ severitatis sententia
S. Greg. Tom III.

per clementiam temperatur, magnæ districtio-
nis hoc iudicium est, ubi animadversionis sententia re-
plicando asseritur. Prædixit enim superius Heli, cum
per virum Dei, suppresso nomine, dejectionis ejus
sententiam nunciavit. Quia verò & nunc idem se ac-
turum jurat, profectò damnationis iudicium repli-
cat. Quia in re etiam notandum est: quia qui iniquè
agentes filios non corripuit, iniquitatem fecisse re-
prehenditur: quæ in æternum victimis & muneribus
nequaquam expietur. Quæ ergo erit districtio
iniquitatis propriæ, si irremediabilis culpa est negli-
gentia curæ alienæ? Nam si subditorum peccata in-
correpta perenni reatu nos obligant, audacia iniqui-
tatis propriæ, quibus nos pœnis ligat? Meritò ergo
audientis aures tinnunt: quia nimirum electorum
mentes, quæ hoc attentè considerant, de tanta di-
strictione contremiscunt. Meritò audientis hoc aures
tinnunt, quia profectò immensitatem clamoris ha-
bet, quam electa corda vix sustinent. Et dextera qui-
dem audientis aures tinnit: quia etsi perfectionis suæ
merito se quisque ad superna contemplanda erigit,
tamen de vitæ suæ cellitudine non confidit. Sinistra
etiam aures tinnit: quia etsi dono scientiæ habet, ut
temporalia quis profectò ordinet, tamen de perfec-
tione ministerij sui fiduciam nullam habet. Inter do-
na quippe sublimia verbum audiunt, de cujus cla-
more aures utraque tinnitum patitur, sub quo donec
illa incertitudinis vita ducitur, pavere non desinit,
Unde & aptè subjungitur:

C *Dormivit Samuel usque mane.*

Usque mane enim dormit, qui quousque venturi
Redemptoris splendor appareat, in incæptæ bonæ
operationis conversatione requiescit. Usque mane
dormit, qui tota præsentis vitæ nocte per propositum
inchoatæ justitiæ expectat, ut ad gaudium emeritæ
retributionis claritas sibi promissa Redemptoris ef-
fulgeat. Verbum enim promissum in Israel audivit,
de quo aures ejus tinnire non desinunt: quia de con-
specta districtione divinæ justitiæ timoris spiritum
hauit, sub cujus pondere ad seculi amorem evigila-
re non poterit. Sed fortasse usque mane dormire di-
citur, pro tinnitu aures dexteræ. Nam dextera aures
tinnit: quia dum perfectus interioris vitæ amator de
perfectiōe contemplationis dubitat, magis ac ma-
gis proficere in ea, quæ cœpit vitæ sublimitate, ap-
petit. Sed quamdiu in hac mortali carne sumus, ma-
ligni spiritus ad summa tendentibus insidiantur, &
ut eos ab internæ gloriæ visione retrahant, inepta-
rum cogitationum figmenta congregant, quæ inter-
nis eorum oculis proponant. Bene itaque dicitur:
[*Dormivit Samuel usque mane.*] Tentatio immu-
ndorum spirituum nox est: qui verò usque mane dor-
mit, oculos tota nocte non aperit. Dormit ergo in
noctē, qui figmenta demonum dedignatur aspicere
in tentatione. Tota nocte etiam dormit: quia caligi-
ne tentationis non vincitur, sed viriliter sustinet,
donec per adventum gratiæ, claritatis supernæ luce
visiteretur. Et tunc profectò velut mane evigilat: quia
oblectamento refusi sibi post tenebras luminis hila-
rescit. Quasi evigilans quippe tunc oculos aperit:
quia lucem, qua respergitur, lætiter aspicit, qui as-
picere sibi illatas tenebras non curavit. De tinnitu
quidem dexteræ aures obtinet, ut qui supernis inniti-
tur, videre reproba dedignetur, & certitudinem sui
profectus insinuat, dum quod pace proficit, per aper-
ta & violenta bella non perdit. Sequitur:

Et timuit indicare visionem Heli.

Illud namque ei timere timuit, quod sibi Domi-
nus ostendit, ut temeritatem humanæ audaciæ re-
frænaret vigore disciplinæ. Quidam namque adeo
sunt præcipites, ut ad prælatorum suorum reprehensionem
facile proruant, atque eorum erratibus mi-
nari futura supplicia non paveant, Qui nimirum,
G

quia sanctæ Scripturæ morem nesciunt, loquentem A sibi Dominum nequaquam audierunt. Nam quibus omnipotens Deus loquens, prælatorum suorum pœnas insinuat, ea, quæ audierunt, eis dicere formidant. Hinc ergo præpositorum suorum reprehensores colligant, quantâ se inconsideratione præcipitent, & lapsus sui profunda pertimescant. Si enim ij, quibus omnipotens Deus loquitur, prælatis suis loqui metuunt, ij, quibus nequaquam locutus est Deus, recondere se sub linguæ suæ silentio quanto terrore debuerunt? Timor ergo Samuelis non pavorem servilem insinuat, sed reverentiam debitam culmini pastoralis. Nam etsi negligens prædicator reprehensionem, & minas ex reatu meretur proprio, timorem reverentiæ exigit ejus ordinis celsitudo. Sequitur:

Aperuitque ostia domus Domini.

Quidnam est, quoddam is, qui loqui timuit, domus Domini ostia referavit, nisi quia obedire non erubuit, qui indicare tristitia expavit? Nam superius dictum est: *Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei.* Puer enim, qui in templo Domini dormisse, & nunc ejusdem aperire ostia dicitur, inunctum ministerium habuisse ostenditur, ut horis congruentibus aperiat ostia, & obsecraret. Qui ergo visionem indicare expavit, & ostia domus Domini aperuit, reverentiam magistro dupliciter impendit, videlicet cura ministerij, & custodia locutionis. Quam profectò loquendi custodiam quam districtè tenuisset, ostenditur, si ea, quæ sequuntur, subtiliter attendantur. Nam repente subinfertur:

Venit ergo Heli ad Samuelem, & dixit: Samuel fili mi. Qui respondit: Præsto sum. Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te: oro, ne celaveris mihi. Hac faciat tibi Deus, & hac addat, si absconderis à me sermonem ex omnibus, quæ dicta sunt tibi. Indicavit ergo ei Samuel universos sermones, & non abscondit ab eo.

Qui enim tantâ imprecationis instantiâ ad loquendum coactus asseritur, magna districtione silentij obligatus fuisse declaratur. Et quia non tam pro custodia puritatis, quàm obstinatione protervitiæ quidam tacere subjecti solent, Samuel electi subditi formam ostendit, qui reverenter tacuit, sed tacere loqui jussus expavit. Itaque gemina luce conversationis enituit, dum qui filialis timoris virtute siluit, loquendi utilitatem loquendo conquistavit. Sequitur:

Et ille respondit: Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat.

Qui simplicius, quàm debet, istam Heli responsionem considerat, tam rectè hunc respondisse, quàm humiliter putat. Nam sicut auditur exterius, quid humiliter respondisse potuit? qui reprobationem suam audivit, & minanti Deo, immo reprobationis suæ sententiam promulganti, quidquid de se facere vellet, obtulit. Sed profectò ista responsionis humilitas si subtiliter inspicatur, vera humilitas non est. Vera namque esse cognoscitur, quæ bonum obedientiæ in majoris imperia consequenda comitatur. Verè itaque esset humilis, si sese ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtulisset. Sed & fortasse verius esset humilis, si reprehensus nequaquam responderet, sed neglectam correptionem secleris filijs adhiberet, si vel tunc pastoralis zelo insisteret, & flagitiosorum sacerdotum scelera digna ultione vindicaret. Dum ergo dicit: *[Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat,]* electionis suæ verbum apertius protulisse cognoscitur, quàm responsionem humilitatis: quia nimirum potius elegit minarum Dei causas incurrere, quàm de perpetratis iniquitatibus filios con-

demnare. O quanti sunt adhuc imitatores Heli, qui eum imitantem sibi omnipotentem Deum quotidie de sacro eloquio sentiant, & tamen hominibus displicere trepidant, & divinæ indignationis minas incurrere non formidant: & dum inimicitias hominum, velut implacabiles metuunt, de Dei misericordia etiam peccando confidunt. Sed inordinata fiducia apud omnipotentem Deum vindictæ locum habere potest, indulgentiam verò obtinere non potest. Incorrepto enim peccatori, & in culpæ suæ proposito perduranti, quid est de minanti sibi Deo dicere:

[Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat,] nisi de ordinatissima Dei misericordia inordinatè confidere? De omnipotentis etenim Dei misericordia ordinatè confidit, qui hoc, quod peccando delinquit, penitentiam corrigi, flendo tergit. Peccare ergo, & de Dei creatoris clementia præsumere, pe-

lago justitiæ ejus exponi est. Sic nimirum peccata perpetrata non tergere penitendo, & de Dei misericordia præsumere, in iudicium districtionis ejus offendere est. Dum ergo Heli vita in reprobatorum prædicatorum forma describitur, non solum culpa lapsus ostenditur, sed etiam culpæ in præcipitatione securitas. Nam qui timore penitentiæ, divinæ indignationis magnitudinem placare potuit, dum neglexit quod audivit, incurrit quod meruit. Omnipotens enim Deus, etsi æquitate justus est, abundantior tamen creditur miseratione pius. Unde & per Prophetam dicitur: *Miserationes ejus super omnia*

opera ejus. Hinc est id, quod per Jonam prophetam

Ninivitis minas subversionis protulit, & tamen penam evitendæ civitatis penitentibus indulgit. Hinc est enim quod Ezechie regi per Prophetæ oraculum

mortis pœna promittitur, sed quia rex mori metuens, coram Domino se penitentem lacrymis afflixit, mortem, qua moreretur, apud eum, quem timuit, non invenit. Et supra quidem se Dominus locutum fuisse asseruit, ut domus Heli & patris ejus in conspectu suo usque in sempiternum ministraret, sed qui de bono agente, bona locutus fuerat, de domo reproba jam effecta, sententiam permutavit, dicens:

Nunc autem absit hoc à me.

Si ergo bona promissa revocat omnipotens Deus: quia ij, quibus promiserat, malè permutantur, quanto magis minarum effectus retrahit, cum bene conversos eos aspicit, quibus pro admittis iniquitatibus pœnam animadversionis intimavit? Quid ergo ad hæc dicimus, qui quotidie delinquimus, atque in reatus nostri obligatione securi sumus? Hoc igitur ipsum, quoddam districtionem divinæ justitiæ non tenemus, nobis valde timendum est: quia ecce, qui divina indignatione projicitur, pro culpa perpetratæ negligentia, nullo timore sollicitus fuisse perhibetur. Sed quia ad timorem reprobi prædicatoris repulsionem novimus, electi profectum audiamus. Nam sequitur:

Crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo.

Hoc profectò si ad historiam legitur, crevisse puer Samuel ætate corporis designatur: si verò ut cetera spiritali investigatione ista perquirimus, cum eo Dominus esse describitur, qui crevisse memoratur. Crescit autem qui in virum profectum mentis ætate proficit. Unde & per Prophetam de electis proficientibus dicitur: *Ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.* Hinc Paulus ait: *Donec occurramus ei in virum profectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Verùm nonnulli sunt, qui dum virtutibus crescunt, elatione corruunt. Hi nimirum crescere videntur, sed tamen cum eis Dominus non est: quia à se eum, alta sentiendo de se, ejiciunt, quem in profectu virtutum positi, per humilitatem secum habere poterunt. Vel si per exteriorem

Es. 11. d

100. 3. a

Es. 38. a

S. Aug. de Genesi ad litteram. l. 6. cap. 17.

1/ 83. d

Eph. 4. c

dignitatem crevisse intelligitur, Dominus cum eo esse memoratur: quia profectò plerique in humiliori ordine religiosi sunt; sed cum subitò ad culmen dignitatis pervenerint, prima opera cum humilitate derelinquunt. Samuel igitur & proficit, & proficiens Dominum secum habuit: ut profectò electorum prædicatorum morem præferret, qui cum dona, & dignitates, quibus profint aliis, assequuntur, de semetipsis placere Deo non negligunt: & ex eo illa, quæ pro aliis acciperunt dona, multiplicant, unde in semetipsis offecerunt bonum, quod in eis loquendo propagare concupiscunt. Quare & subditur:

Et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.

In terra quippe verbum prædicatoris cadit, cum ex reproba prædicatoris conversatione vilescit. Unde & Veritatis voce dicitur: *Ad nihilum valet ultra, nisi ut miratur foras, & conculcetur ab hominibus*: Et notandum, quia ex omnibus verbis ejus non cecidisse in terram dicitur, ut profectò prædicatori nihil agere liceat, quod licet reprobare. Nam quidquid agi prohibet, is profectò si agit, verbum in terram cadit: quia dum à loquente contemnitur, hoc audientes nequaquam venerantur. Verbum namque aliquid in terram cadere prohibebat Dominus, cum negligentibus prædicatoribus negligentia suæ verbum exponebat, dicens: *Quicumque solverit unum ex mandatis istis minimis, & docerit sic homines, minimus vocabitur in regno calorum: qui autem fecerit & docerit, magnus vocabitur in regno calorum*. Mandatum namque nec minimum prædicator solvit, cujus verbum ex verbis omnibus in terram non cadit. Dum autem ex omnibus verbis Samuelis, verbum in terram non cecidisse dicitur, cujus mores insinuat Samuel, nisi qui merito & prædicationis & operis magni sunt in regno calorum? Itaque ex omnibus verbis ejus in terram non cadit: quia omne, quod altum sanctæ Ecclesiæ perfectum prædicator loquitur, ab eo etiam sublimi prædicatur conversatione; cum velut in ardua specula positus, & sapientes verbo erudit, & simplicibus iter, per quod ad æternam patriam ingredi debeant, operibus ostendit. Unde & subditur:

Et cognovit univertus Israel à Dan usque Bersabee, quòd fidelis Samuel propheta esset Domini.

Quid enim per Dan, nisi simplices, & quid per Bersabee, nisi sapientes designantur? A Dan usque Bersabee fidelis Samuel propheta Domini recognoscitur, quando electi prædicatoris vita simplicibus ad salutis exemplum proponitur, & sapientibus per doctrinam ejus sanctæ Scripturæ arcana revelantur. Quia verò Bersabee puteus septimus interpretatur, possunt per Bersabee non solum sapientes, sed etiam justi designari. Puteus enim septimus quid est, nisi gratia Spiritus septiformis? Per Dan peccatorum vita ostenditur: quia per veterem Prophetam dicitur: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semina, mordens ungulam equi, ut cadat ascensor ejus retro*. A Dan itaque usque Bersabee Samuel Domini propheta cognoscitur, dum electi prædicatoris vita, atque doctrina, peccatoribus est venerabilis, & justis: ut in eo videlicet & lapsi bonum videant, in quo se penitendo corrigant, & boni mirentur vitæ celsitudinem, ad quam quotidie proficiendo convalescant. Sequitur:

Et addidit Dominus, ut appareret in Silo.

Superius de tempore reprobi pastoris dicitur: *In diebus illis non erat visio manifesta*. Cum itaque ex sacro eloquio optimus prædicator ostenditur, apparere iterum Dominus perhibetur: quia nimirum eo-

S Greg. Tom. III.

A gnitio divini consilij, quæ absconditur reprobis, puritatis merito revelatur electis. Si enim & hominum consilia nisi familiaribus non creduntur, omnipotens Deus secreta suæ dispositionis æstimandus est suis patefacere inimicis. Prius ergo justus doctoris vita prædicatur, deinde addidisse, ut appareret Dominus, dicitur: quia profectò divinæ lucis ostensio reprobos & fictos fugit, quæ se electis, & mundis cordibus aperit. Unde & per semetipsam vera lux loquendo, nos illuminat, dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Igitur, ut appareret Dominus, addidit: quia mundum prædicatoris sui oculum vidit. Sed cum addidit: *[Ut appareret in Silo,]* in eodem loco illum apparuisse vice alia designatur. Quia autem dixit, ubi apparuit, ne Heli apparuisse crederetur, subsequenter & personam ejus, cui apparuit, ostendit, dicens:

Quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini.

Tunc namque se ei revelavit, cum ei secretum sui consilij, de repulsione reprobi prædicatoris aperuit. Quod profectò juxta verbum Domini factum asseritur, & hoc, quod non valde superius per verbum Dei ad Heli dictum fuerat, etiam secundum historiam impletum esse sentiat: *Et suscitabo tibi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum, & animam meam faciat, & ambulabit coram Christo meo omnibus diebus*. Et item: *Videbis emulum tuum in templo, in univertis prosperis Israel*. Quod si juxta spiritalem intelligentiam perscrutamur, quomodo addit Dominus, ut electis appareat, nisi quia qui electos suos de contemplatione justitiæ suæ mirabiliter terret, etiam de ostensione gloriæ ineffabiliter demulcet. Qui enim apparendo justus, corda Sanctorum terrore concutit, ut appareat, addit, quando cordi terrore dulcedo refunditur suæ pietatis. Hinc est enim, quòd Moysi non semper in igne apparuit, sed in igne aliquando, aliquando in nube. In igne quippe terror judicij est. Unde & de secundo Redemptoris nostri adventu per Psalmistam dicitur: *Ignis ante eum præibit, & in circuitu ejus tempestas valida*. In nube autem protectio miserationis exprimitur: quia ejusdem protectionis suæ blandimentum electis suis promittens Dominus, ait: *Tunc videbunt Filium hominis venientem in nube*. In igne itaque & nube per delicta gradientibus Dominus apparet: quia mentes contemplantium se in hac exilij peregrinatione, etsi aliquando terret de justitia, pavore dejectas erigit blandimento protectionis. Dominus itaque Samueli apparuit, & ut appareret, addidit: quia qui ab electorum mentibus in igne terroris aspicitur, in nube etiam dulcedinis exhibetur. Ignis namque visionem intus viderat, qui nunciabat foris, dicens: *Sanctum & terribile nomen ejus*. In igne item cum visum ostendere cupiens, ait: *Venite, & videte opera Domini, terribilis in consiliis super filios hominum*. Sed qui ei in igne apparuit, ut appareret addidit: quia suavitatem gloriæ, & dulcedinis suæ, ei etiam de nube propinavit. Quare & exhilaratus, qui territus fuerat, dixit: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti iumentibus te*. Hinc item additam apparitionem admirans, ait: *Quam bonus Israel Deus is, qui recto sunt corde*. Sed attentè considerandum est, quod subjungitur: *[Juxta verbum Domini.]* Verbum ergo Domini cognoscendum est, antequam ad apparitionem Domini pertingere mereamur: ne injusta & indiscreta visio ignis & nubis, non solum nobis perfectionem non ostendat celestis itineris, sed ad submersionem erroris nos impellat. Origenes quippe, dum apparentem Dominum, sine verbo Domini videre voluit, visionem nubis inordinatè conspexit: quia ignis apparitionem horruit. Nam dum, abnegatà vel minutà justitià Dei, superfluum ejus clementiam prædicaret, affe-

G ij

ruit, quod non solum omnibus damnatis hominibus parceret, sed etiam de aeterna poena reprobos angelos quandoque liberaret. Novatus autem ignis aspicere visionem amplius amavit, qui dum severam omnipotentis Dei iustitiam implacabilem diceret, spe veniae consequenda, & poenitentiae omne remedium peccatoribus abstulit. Nec Novato igitur, nec illi alij Dominus apparuit: quia uterque eorum iuxta quod per veritatem sacri eloquij cernitur, omnipotentem Dominum non conspexit. Tunc ergo iuxta verbum Dominus apparet, cum ea ostensione menti revelat, quam sacre Scripturae fides non reprobatur. Unde & apte subiungitur:

Et venit sermo Samuelis in universo Israeli.

Hæreticorum quippe sermo non venit. Novati enim sermo fuit: quia iustus Deus semel lapsis fidelibus nequaquam parcit. Origenis sermo fuit: quia misericors Dominus nullam creaturam rationalem perire per aeternam damnationem sinit. Sed quia

A conversi ad Dominum peccatores, nequaquam percuti, & semel lapsi angeli, & in peccato suo mortui peccatores numquam salvantur, hæreticorum profecto sermo non venit. Sermo igitur Samuelis venit in universo Israeli; quia Catholici viri prædicatione completur, quæ in veritate sacri eloquij rectè cognoscitur. Et notandum, quia ejus sermo venisse dicitur, cui visionem suam Dominus addidisse perhibetur: quia nimirum ejus prædicatione vera est, cui sic divinæ iustitiæ terror ostenditur, ut benignitatis ejus abundans gratia non celetur: videlicet ut mentem videntis sic conspecta veritas terreat, ut etiam ostensa benignitas mentem territam in desperationem cadere non permittat: ut sic de benignitate præsumat, quatenus ad prævaricationis aulum non proruat. Hæc autem in secundo libello præsentis operis disputata sufficiant: ut dum ea, quæ sequuntur, novo principio inchoate disponimus, dicendi etiam studium per devotionem renovetur.

LIBRI TERTII

CAPVT PRIMVM.

UM sacre historiae sensus qualiter electorum moribus conveniret studiosè quaeremus, allegoriae ordinem repetere exponendo distulimus. Ut ergo ea, quæ omisisse cernimur, suppleamus, quaeritur: Quid est, quod dum Samuel ministrare Domino coram Heli memoratur, pretiosus sermo Domini esse describitur? Sed, sicut superius est dictum, per Samuelem prædicatores sanctæ Ecclesiæ, per Heli etiam electi patres testamenti veteris designantur. Puer ergo Samuel ministrabat Domino coram Heli, cum novus doctorum ordo Redemptoris fidem prædicabat. De quo nimirum ministerio Paulus loquitur, dicens: *Quandiu sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo.* Hinc iterum dicit: *Hebraei sum, & ego: Israelita sum, & ego: ministri Christi sum, & ego.* Ministrare ergo Domino, in laborem prædicationis pergere est. Quod profecto ministerium Samuel coram Heli Domino impendisse dicitur: quia quicquid de religione novæ fidei, novus prædicatorum ordo asseruit, hoc patrum veterum auctoritate roboravit. Domino quippe ministrabat Samuel, quando novus prædicator assererat, dicens: *Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, gentes autem super misericordia honorare Deum. Qui profecto ut ministerium, quod Domino exhibebat, coram Heli quoque impenderet, adjunxit, dicens: Sicut scriptum est: Laudate omnes gentes Dominum, & collaudate eum omnes populi.* Et ut se arctius coram Heli in ministerio Domini cohiberet, adjunxit: *Esaias enim dicit: Erit radix Iesse, qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt.* Puer Samuel Domino ministrabat, cum Dominice Resurrectionis gloriam Petrus assereret, dicens: *Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis signis & prodigiis, iraditum per manus impiorum interemisistis, hunc Deus suscitavit à mortuis præsertim consilio tertia die, sicut impossibile erat tenei eum doloribus inferni.* Sed hoc ministerium, quod Domino exhibuit, etiam coram Heli exhibuit, quia subiunxit, dicens: *David enim dicit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Coram Heli itaque Samuel ministrare Domino aptè dicitur: quia electi sanctæ Ecclesiæ prædicatores, dum statum novæ fidei prædicando erigerent, quod ratione asserere conati sunt, patrum veterum auctoritate firmaverunt. Et tunc quidem sermo Do-

mini pretiosus fuisse perhibetur. Pretiosa quippe res parvo pretio emi non potest. Pretium autem, quo sermo Dei emittitur, labor est sanctæ operationis. Velut enim rem, quam habere volumus, pretio emimus, cum per sermonem prædicationis, quem accipimus, laborem operis exhibemus. Tunc autem erat sermo pretiosus, cum pro qualicumque labore operis non dabatur: cum omnis, qui emptorem sermonis interfecit, obsequium Deo se prestare cogitabat. Eo igitur tempore sermonis emptor multo pretio eguit: quia sine magno labore verbum fidei servare non potuit, qui pro eo, quod credidit, ad tormenta pervenit. Tempus namque tunc erat, quo is, qui emebatur, sermo non typo figuratæ mortalitatis, sed apertæ locutionis præcepto hortabatur, dicens: *Qui vult venire post me, tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* Hinc item dicit: *Qui autem amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Et: *qui non renuntiaverit omnibus, quæ d possidet, non potest meus esse discipulus.* Itaque cum ministerium Samuelis asseritur, pretiosus sermo Domini esse perhibetur: quia profecto inter initia fidei illi, qui prædicantibus aeternæ vitæ doctoribus crediderunt, pro accepto verbo fidei, magni laboris opera expendisse credendi sunt. Et quia Judæicus populus jam lumen divinæ cognitionis amiserat, sequitur:

In diebus illis non erat visio manifesta.

Manifesta namque visio ejus esset, si in Redemptorem, quem ad visitationem suam venisse audierat, credidisset. De qua nimirum ejus cæcitate subiungitur:

Factum est autem, Heli jacebat in loco suo, nec poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur.

Visio namque Heli manifesta non est, quia Judæorum sacerdotium in perfidia suæ cæcitate sepultum est. Heli ergo jacet in loco suo, quia & litteram legis habet, & in lege & prophetis non habet statum luminis, sed lapsum cæcitatatis. Locus namque Heli videlicet Judæici prædicatoris sacra lex est. Quia ergo Judaicum sacerdotium adhuc sacram Scripturam habet, in loco suo est. Et quia virtutem sanctæ Scripturæ nesciens, ad statum fidei non erigitur, nimirum in loco suo non stare, sed jacere perhibetur. Quia item usque ad mundi finem præ-

Rom. 11.
b
2. Cor.
11. c

Rom. 15. b

Pf. 116. a

Rom. 15. c
ex Es. 2. c

Act. 11. d

Pf. 15. c

Mat. 16. d
Mat. 10.
Luc. 14. f